

RAT<ESTONIA>

I

LEO NORMET

PIRNIPUU

Koomiline ooper 1 vaatuses

Autori libreto Betti Alveri samanimelise poemi alusel

Esietendus 13. oktoobril 1973. a.

«Mul ammu peenike jäi pihku
ja sahver täis on külma tuult»,
— nii märkis nahkakõidet vihku
leskproua Kabjaraud, kes truult
veel pidas päevikut...

Leskproua Felicia Eesti NSV teen. kunstnik
AINO KÜLVAND
Eesti NSV teen. kunstnik
URVE TAUTS

Ta vajas pidulikku stiili,
et pihtida, kuis keetis Miili,
kuis kapist, keldrist, kanamajast
kõik aja jooksul kadus. Kuhu?
Noh, tühja tuulde, selga, suhu...
Aed kasvas rohtu, maja pehkis,
kõhn lesepaiuk läks kui õhk,
kuid vekslitega kurjalt vehkis
nii tihti mõni rahatõhk...

Miili Eesti NSV teen. kunstnik
LIIDIA PANOVA
EVE NEEM

Kes võis küll teada tema iga? —
ta näis ent häbematult noor,
koketne kübar, pael või loor
veel sobis talle. Ainus viga
ehk oli selles, et ta majas
kolm tütart, lopsakat ja pikka,
kõik olid jõudnud mõrjsaikka.
Blond, rõõsk, sangviiniline iiris
grayüüre lõikas... Õelgem siiralt:
ta endast mõista polnud Viiralt,
kuid siiski rõõmustama sundis
neis joontes miski.

Iiris EVE NEEM
VIIVIKA VASAR

... Pisut loid
näis tõmmu Laura kehahoid,
kes ennast kodusena tundis
vaid raamatute tolmus. Kiirust
see piiga põlgas, kelle tarka
ja soojalt sädelevat siirust
peaks jäädvustama uus Petrarca.

Laura TIINA JAAKSOO
HAILI SAMMELSELG

Mis, küsitakse, on siin paha?
Noh, salata ei saa vist keegi,
et kunstivallas abc-gi
ju nõuab raha, raha, raha.
Sest kallimad kui kleidid, soengud
on teosed, maitse, treening, loengud,
ja naine, kiusat kunstijanust,

jääb enamasti ilma tanust.
Need mured polnud kerge koorem,
kuid lese une sootuks viis
ta perekonna kõige noorem,
atleedi mõõtudega Liis.
See hiiglaneiu, pesamuna,
kel küpsust reetis büst ning nägu,
puu otsa ronis vahel, kuna
ta kukkus ise nagu käge,
või karkudel käis laste moodi,
või ajas terve maja segi,
või räbalatest mehe tegi
ja peitis vargsi lese voodi.

Liis MAARJA HAAMER
MARE JÕGEVA

Aeg-ajalt lese majas peeti
teeõhtuid. Sinna kokku tuli
kaks meie andekat poeeti
(esteet, kes riides käis kui sulii,
ja töölisrahva laulik — *dandy*),
paar kriitikut, kolm portretisti,
üks pianist, kes tagus Liszti
ning... aitab ent! Ma muud ei nendi
kui seda veel, et kuigi näis
trots võimsalt kihavat neis päis —
kõik hoolimata suunast, koolist,
üksmeelsest pistsid söögipoolist.

Vaimuinimene I AHTI MÄNNIK
ILLART ORAV

Vaimuinimene II UNO KREEN
ERVIN KÄRVET

Professor, mõeldakse, on mees,
kel pähe tuubit Odüsseia,
kes iial prille, mis tal ees,
ja oma märkmikku ei leia,
kes kõnnib, kaenlas kulund sirm,
ja kel on rätsepa ees hirm.
Kuid Markus Rõigas, taevast kaitse,
ei seisnud mainitute killas —
tal oli, tõsi, veider maitse,
kuid saatus nõnda heldelt pillas
ta rüppe varandust ja edu...

Professor Rõigas ENNO EESMAA
TIIT TRALLA

Ent jätkem pisiasjad! Ammu
me doktor ju probleemi uuris:
«Defektid eestlaste struktuuris»
ning sellepärast iial sammu
ta sekretärita ei astund.

Anton EDUARD KLAS-GLASS
ARVO LAID

Kes tahab, kivinegu valus,
krepp kübaral, peos nuturätt —
kuid me professor peagi palus
Liis Kabjaraua prisket kätt.
Lesk tõmbas hinge ja siis pörkus
uut häda vastu: mõrsja tõrkus.
Lesk hingepõhjas tüdart sarjas,
kuid oma viha vapralt varjas,
ning silmitsedes kohkund Rõigast,
kes sõnagi ei saanud suust,
ta mõtteid mölgutas ju muust...
Kui võrgutajal muutus õngeks
pilk, vestlus, kleidipalustus —
siis püütav mõtles: «Et sa kõngeks!»,
näis võimatu ning... alistus.
... puu õhetas ning sama sära
maas murul mängles...
Noh, ja siis?
Sääl seisid sekretär ja Liis
ning suudlesid kui arust ära.

* * *

Tegevusaeg — kolmekümnendate aastate keskpaik
Tegevuskoht — Ülikoolilinn

Dirigent
Eesti NSV teeneline kunstitegelane
ERI KLAS

Lavastaja — ARNE MIKK

Kunstnik
Eesti NSV teeneline kunstitegelane
ELDOR RENTER

Kontsertmeistrid
Eesti NSV teeneline kunstnik
TEKLA KOHA
VIIVA VÄINMAA

Dirigent-assistent — PEETER LILJE

Liikumisjuht
Eesti NSV teeneline kunstnik
ENDRIK KERGE

Orkestri kontsertmeister — ARVED JAKOBI

Etenduse juht — JÜRI KRUUS

E. Valteri šarž (endastmõistetavalt sõbralik)

Leo Normet on üks mitmekülgne muusikamees. 1922. aastast (see on heilooja sünniaasta) tänaseni on tema huvideringi ära mahtunud niihästi vanim ja uusim tõsine muusika kui ka operett, estraadilaul ja džäss. Öeldut võib tõestada õige mitme punktiga, olgu siin toodud kolm neist: 1) looming — ühelt poolt «Puhkuse veedame kõik Viljandis» ja eesti menukamaid lavatükke, Edgar Arroga kahasse kirjutatud «Rummu Jüri», teiselt poolt vokaalsüklid F. Garcia Lorca, T. S. Elioti ja J. Joyce'i sõnadele, 2) raadiosaated, milles on kuulajaid haritud näiteks trubaduuride ja truväärde, 30-ndate aastate swingmuusika, tänapäeva ooperi ja elektronmuusika küsimustes; 3) ooperidramaturgia ja muusikaajaloo loengud konservatooriumis.

Ise lõpetas Leo Normet Tallinna Riikliku Konservatooriumi — prof. Heino Elleri kompositsiooniklassi — aastal 1950. Oma «teiseks konservatooriumiks» on ta nimetanud viit aastat Sibeliuse-uurimist, mis lõppes kunstiteaduste kandidaadi kraadi kaitsmisega Moskva Riikliku Konservatooriumi juures.

«Pirnipuu» kohta andkem sõna talle endale:

«Ühes aastatosina eest toimunud juturääkimises Udo Väljaotsaga sündiski mõte seada «Pirnipuu» ooperiks. Ikka Alveri-austajate ridadesse kuuluv Väljaots võis vaata et kogu poeemi peast üles ütelda. Mõtteid jätkus tal ka muusikapatta pildumiseks — kasvõi seegi, et lasta algul vimma hauduva ja tasapisi sulama hakkava Rõika asemel suud pruukida pillidel: fagotil, klarnetil või flöödil.

Libreto sai hea hooga valmis ja Betti Alver oma suuremeelsuses andis sellele eluõiguse.

1963. aastal muusika tegemine takerdus — tundus, et õige soon jäi leidmata. Uued operieskiisid valmisid 1970, partituur 1971, klaverikoondis 1972. Tegemisepõnevusest ei tulnud puudu sellelgi aastal. Arne Miku huumorivarude protsentidest hakkas tükki jõudsaid võrseid ajama. Sain tunda omal nahal Eri Klasi teatrinärvi — muusikaline karakter on tema jaoks lahutamatu lavalisest. Osatäitjate ja orkestriliikmetega tekkis mõttelendu erksaina hoidvaid arutlusi, pliiats lahinguvõimlalt käes. Pinevusega ootasid nende ridade kirjutamise ajal lavakujunduse teostumist.

Selle ooperi viisikäigud pärinevad kolmest allikast. Kõige suurema allika hõivas proua Felicia koos oma tütarde ja viimaste ehk-tulevaste, s. o. «vaimuinimeste» ja Antoniga. Kõik keerleb ümber põhimotiivi, mis kujutab endast laskuvat käiku väikesele sekundile ja sealt edasi väikesele tertsilile. See käik mugandub kõiksuguste muusikaliste karakteritega, nagu emand Kabjaraud ise mugandub elu keerdsõlmedega. Isegi tango viis kasvab välja ikka sellest põhimotiivist.

Rõika elus on esialgu kõik kenasti paigal ja selletõttu jätkub talle ühest teemast küll. Esimeses etteastes kõlab see õigetpidi, teises aga peegelpildina. Kogu tegevuse jooksul puuduvad Rõika muusikas pooltoonid (sümboolika?) ja sol-noot. Oma kõige viimases laululises fraasis, milles ei puudu «defektiivsusele» viitav sõnake «raisk», saab ta need kätte ning proua Felicia muusika allikas krahmab Rõika lättekese nüüd juba lõplikult enesesse.

Uuema rahvalaulu sugemeid on Miili ütlemistes, mis peaksid paljud asjad nagu õigesse paika panema. Muusikaliselt on nad kolmandaks allikaks.

Küll on hea, et mul endal ei ole vaja selle ooperi kohta kriitikat kirjutada.

LEO NORMET

R. Tiituse šarž (samuti sõbralik)

Betti Alverit tunneme kui tõsimeelset ja mõttesügavustesse pürgivat luuletajat, kelle kiituseks pole siinkohal sõna vaja võtta. Seda on tehtud üpris põhjalikult mujalgi.

Kuid on olemas veel teine Betti Alver: elurõõmus, sädelev, vallatu, natuke pilkehimuline. Ja just selle poetessi üks luulelugusid «Pirnipuu» on saanud helilooja Leo Normeti koomilise ooperi vundamendiks. Poeemi tegelased, võluv lesk Kabjarraud oma veel võluvamate tütardega ja veidi isevärki professor Markus Rõigas oma sekretäri olid seni suletud luule- raamatu kaante vahele, kust nad autori säravate värsside vahendusel pääsesid oma elu elama ja seiklusi seiklema ainult iga järjekordse lugeja fantaasia kujundina. Kes oskaks arvata, kui mitu erinevat leske, Liisi ja professorit on hõljunud lugejate vaimusilma ees.

Kuid nüüd hakkavad kõik need tegelased lisaks senisele elama veel teist elu. Poetessi, helilooja, näitlejate, pillimeeste ja veel paljude teiste kaasosaliste abil astuvad nad meie ette lihas ja veres, hääles ja värvides. Võime neid näha ja kuulda, võime neile plaksutada ja vilistada.

Toogu see koguteos rõõmu tegijaile, vaatajaile ja kuulajaile.

OTT KANGILASKI

Vaim, kõrvuti ironia, oma õega.
Ja ranget selgust igast kulmuvirvest.
Sentents, mis ikka üllatava tõega
öökullist targem on ja peenem hirvest.
Keel — kord kui marmor, kord kui portsellaan,
kust voolab mõtte sädelev fontaan.

Kui oleksin maneerlik
ja küllalt kavaleerlik
donjuaan,
siis, teadeski, et küll ma
Teilt üksnes ülikülma
pilgu saan —
ma austaks siiralt auväärt etiketti
ja suudleks Teie puhast laupa, Betty.

(Jaani Kross «Kolm poetessi», katkend)